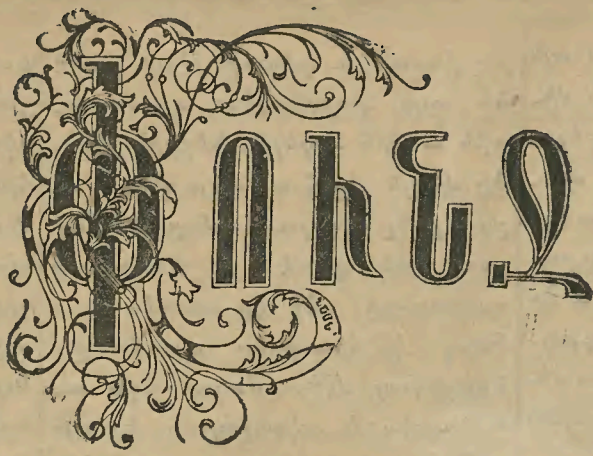


Փոքնը ՇԱՌԱԹ օրերը կը նրատարակուի :
Տարեկան բաժանորդագրին է երկու և կես
արծաթ Եւ Երեսու կանխիկ վճարելի, քի մայրա-
քաղաքիս և իւր արտարձանաց և քի գաւառաց
համար :
Վեց և երեք ամսոց համար ալ բաժանորդ
կընդունուի :
Տեղական և գաւառական քորատարութեան
ծախքը խմբագրութեանը պիտի վճարէ :
Հատը 40 փարայ է, և կ'ընտրուի մասնաւոր
բապէս Պատճէ-Գալիու շրախմատ և գրավա-
ճառ Պօղոս և Յակոբ արդայից խանութները :



Գրանցման տողը 3 դրոշ է մէկ անգամի
համար : Աւելի ամսոց կըլլայ աւելի անգամե-
րու համար :
Խմբագրութեան վերաբերեալ որ և է գիր
ուղղելի առ Տնօրէն-Տէր Հ. Ս. Ալաճաճեան Կ.
Պօլիս Պալլադ-բազար Նափիէ խան վերի յարկ
քիւ 46 :

ADRESSE
H. S. ALADJADJIAN
Directeur du journal Armenien Pountch
—46 Nafie-Han . Balouk-Pazar 46—
Constantinople

(ԽՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՓՈՒՆՉԻ)

Մարտի 19-ին Նափիէ-Պազար քաղաքի մէջ, յատկապէս կրօնական
ժողովոյ ուղարկութեան կը մա-
տուցանեմք : Այս ժողովն անշուշտ
արդէն գիտէ թէ անյապաղ խա-
մոց ու հոգածութեան կարօտ ա-
ռաջնորդական վիճակաց գլխաւոր-
ներէն է Ամասիոյ վիճակը, Կէս և
առժամեայ տնօրինութեամբ քայ
վիճակի ազգայններն հոլովել և
նոյա դարգացման պիտոյքը մա-
տակարարել կարելի չէ : Չեմք գի-
տեր թէ՛ Պատրիարքարանին ինչ
կարգադրութիւն ըրաւ, Տ. Մամբ-
րէ վարդապետի վշտանալով հրա-
ժարեց և Մարգարէտու վանքը
քաջութենէ ետքը : Արժան էր քա-
ջութեան այս վարդապետ, և ո՛չ
վճատեցնել : Բաւական դործուն-
եաց և բանիւրուն եկեղեցական մէ-
կնչպէս կրնար քննալ յԱմասիա և
արդիւնաւորապէս աշխատիլ ու
գործել, առանց կարեւոր յանձնա-
բարութեանց առ կառավարութիւն
նրն և առ ազգային վարչութիւն
տեղւոյն : Յաւելով կրեմք թէ
Պատրիարքարանն երբեմն աճա-
պարանօք որոշումներ ընելով՝ ժո-
ղովրդեան վնասուց տեղի կուտայ :

(Թղթակցութիւն փոքնը)

Իւլի. 19 Նոյեմբ. 1887 : - Տեղ-
ւոյս Ազգային վարժարանաց ծայ-
րագոյն անբարեկարգութիւնը ոյր
նկատմամբ ազգօգուտ լրագրոյդ
2074 թուահամարին մէջ և ընթա-
ցող ամսոյն 31 թուականաւ թըղ-
թակցութիւն մը խիստ ցաւալի
տեղեկութիւններ կը հաղորդէր,
թեղադրել եղաւ մեզ մի քան խօսք
արտասանել : Այն ուսումնական
խորհուրդը որուն կատնեալեմէն
ոչ-տեղացի ոմն, իւր հաստատու-
թեան թուականէն ի վեր - որ գո-
նէ մէկ անգամին համար 4 տա-
րիէ - ինչ ըրաւ յանուն դպրոցաց
յառաջդիւթիւթեան : Ահաւասիկ
կարգաւ կը գնենք քայ հարցման
պատասխանները : Ա. նախորդ Ու-
սումնական խորհուրդն Ազգային
վարժարանաց բարեկարգման հա-
մար Ազգային ժողովէն պահանջ-
ւած այն վարկը՝ որ մերժուելով նոյն
խորհուրդին խմբովին հրաժարման
տեղի տուաւ, արդի խորհուրդը,
Ազգային արկղին հաւատարակը-
նութիւնը անխախտ պահելու նա-
խանձայնութեամբ, ի սկզբանէ ե-
ղածօվը գոհ ըլլալ կեղծեց և ա-
պա իր ըրած սխալը պարտելու
համար աշակերտաց թոշակ վճա-
րելու անսովոր դրութիւնը հաս-
տատեց, որով հարուստ դասու-
տղայոց օտար վարժարաններ յա-
ճախելու դուռ բացաւ և անկա-
րող ընտանեաց դաւաններուն խա-
պառ հրաժարման պատճառ ե-
ղաւ : Ի. իւր պաշտօնավարութեան
սկիզբը մայրաքաղաքէն բերել
տուաւ լիաթշակ ուսուցիչ մը :

սորա առաջին գործը եղաւ ֆէտը
վերջոյրի վիճել, երկրորդը՝ վար-
ժուհի մը գլխէ հանել Արշալոյսի
մէջ Դերենիկ ստորագրութեամբ
հրատարակեալ սիրային ոտանառ-
քով մը : Հետզհետէ պատճառ ե-
ղաւ նոյն անդրանիկ թերթի իս-
պառ խախտման, և նորա երի-
տասարդ խմբագրին տարածա-
մահուան : Դատախօսութիւնները
միշտ արեւալ վիճակի մէջ կը կա-
տարէր, որով աւելի կըրօնցունէր
քան թէ կուտուցանէր աշակեր-
տաց : Դպրոցին մէջ ստեղ կը սի-
րարանէր երես հանած վարժու-
հիւն հետ և այս ամենը տեղի
կունենար ի ներկայութեան աշա-
կերտութեան տեսչութեան և նոյն
խոյ խորհուրդի արժանաւոր պետին,
Հարկ է ըսել որ Առաքել Պաճաղ-
եան - այս է բուն անունը ինքզին-
քը Արմէն Լուսինեան յորժող
գիւղացի բանաստեղծ ուսուցիչն-
այն քրոնիկադիր Միլիտէնէն որ
երկարուցում հանդիսի չեմ յիշեր
որ թուոյն մէջ՝ խեղճ Չիլիկի-
եան Դրիգոր Էֆենտիի համար՝ որ
նոյն միջոցին ի Պօլիս կը գտնուէր,
ծայրալիը լրբութեամբ մը, « Ինչ-
միտի հայուհիէն համարը բերաւ »
կը գրէր : Դ. անցեալ տարեշրջա-
նին սկիզբը հոգատար Տիկնանց
ընկերութեան ծախիւր բերել տըր-
ուած ժընէվի համալսարանէն վը-
կայեալ Ռուսահայ գիտնական ու-
սուցչուհի օրիորդ Պայազատեան,
նոյն տարւոյ վերջերը ճամբուե-
ցաւ, սա գերագոյն պատրուա-
կաւ որ՝ օրիորդ Պայազատեան
բարձրագոյն կարգի գիտնական մը
լինելով՝ անյաբար էր մերկնին նը-
ման նախալիթական վարժարանի
մը հիմնադրոյն, ուստի և բոլոր
վին աւելորդ էր այնքան բաղմա-
ծախս վարժուհի մը պահել, մինչ-
դեռ իրողութիւնը այն է որ գիտ-
նական օրիորդին ծանր և պար-
կեշտ բնաւորութիւնը չկրցաւ հաշ-
տուիլ շինացած մնայուն վարժու-
հիւն մը ապականեալ վարուց և
այլանդակ քմահաճոյից հետ : Դ.
անցեալ տարւոյ մէջ երաժշտու-
թեան և գեղագրութեան դասա-
տուին հրաժարականը մէկ խօս-
քով ընդունուեցաւ, ըստ որում
սա իւր կրկին պաշտօնները շարու-
նակելու համար պայման կը դնէր
փոքր ինչ ամսաթոշակի յաւելում,
և դպրաց դասուն՝ որ խիստ
անկարգ էր, մի հիմնական բարե-
կարգութիւն և սակայն մերժուե-
ցաւ : Նախորդ տարեշրջա-
ման հրաժարման և այսօր երաժշ-
տութեան պաշտօնը յանձնուած է
մի այնպիսի տգէտ դաստուրի,
որու ապկարութեան հետեանօք
Սուրբ Ստեփաննոս հոյաչէն եկե-
ղեցւոյն մէջ 14 ամիսն ի վեր կա-
նոնաւոր ժամերգութիւն մը կա-
տարուած չէ : Ամէնը այս չէ : ո-

րովհետեւ Չիլիկիւրեան Լուսն է-
ֆենտի յայտարարեալ երգաստեղծեան
ալ անտեղեակ է, ինքզինքն իս-
նախ հոգաւոր անձի մը թոյլ տըր-
ուած է շարաթը մի քանի ան-
գամ դպրոցները այցելել և ըսել-
եաց անխորժ անհամ ու անճոռ-
նի եղանակներով երգեր ուսու-
ցանել : Հապա ո՛ր գնենք ի չը-
դոյն գեղագրութեան դաստուրի
ի գական սեռի ուսանողաց պարզ
գրավարութեան մը իսկ զրկուելը
Ե. դպրոցական բաղնիքի պաշ-
տնէութիւնը, փոքրագոյն բացա-
ռութեամբ մը, կը բաղկանայ այն.
պիսի անձերէ ոյց մեծագոյն մա-
սին գիտութիւնը հասարակ ըն-
թերցանութենէ մը անդին չան-
նիր : Գալով մի քանի դաստու-
ներու՝ որոնք մեր յիշած բացա-
ռութիւնը կը կազմեն՝ կը փորձ-
ուինք ըսել որ շատ միամիտ ըլլալ
պէտք ենք կարծելու համար որ
ասոնք իրենց յանձնուած պաշտօնը
խղճի մտօք կատարելու չափ բա-
րոյական արեւութիւն ունենան : և
միթէ իրաւունք չունինք այսպէս
ենթադրելու քանի որ սոցա ևս
կը վճարուի այնքան ամսաթոշակ
որքան որ կը վճարուի ծծուն թըղ-
թի տեղ Մուսուրմի Թուրք արձա-
նագրող ծաղկոյցի ամենայնեւին
մանկավարժի մը : Չարմանալին այն
է որ այս տարօրինակ հաւասարա-
սիրութեան դէմ գանգատողներու
կատարելի որ անոնք որ առանց
արժանիքի իրենց չափ դուռն
կատանան, պատճառը այն է որ ըն-
տանիքի տէր են : Բայց ո՞վ կըսէ
թէ ազգին դպրոցները անկեղծեց
են : ահաւասիկ բարոյական խիստ
դաս մը անամուսին դաստիարակ-
ներու համար : Հոս կը պարտաւո-
րիմք ըսել որ քանի որ իմաստա-
սիրութիւն ծախող Ուսումնական
խորհուրդը փոխանակ արժանիքի
ընտանիք ունեցող պաշտօնեաները
վարձատրելու սովորութիւն ունի
գիտնալ պէտք է որ ընտանիք մը
մի միայն մէկ հատիկ կրնայ մը
չբաղկանար այլ բաղմութիւն ան-
դիւնեմէ, և եթէ զինքը համար-
լու համար օրինակ մը տալ հարկ
է, թող քննէ իւր շուրջը գտնուած
անամուսին դաստուրները (ար-
ժանաւորներուն համար է խօս-
քերնիս) : Զ. Անցեալ տարեշրջա-
նին սկիզբը խորհուրդը պետին կող-
մէ առ ուսուցիչ ուղղեալ բանա-
խօսութենէ մը զինք յորում ի մէջ
այլոց ամսաթոշակէ դժգոհ դասա-
տուաց յորդոր կը կարգացուէր
թոշակի բարձրացման համար ի
զուր գիմումներ ընելէ զդուշա-
նալ քանի որ պիւտոնի վրայ փո-
փոխում եղած չէր բնաւ, ինչ
հարկ կար օրիորդ Ս. . . վար-
ժուհիոյ ամսաթոշակին վրայ ի մի
նուազ 8 մէծիտի յաւելում՝ մընել
և անդին - նիւթագէտ և բարոյա-
պէս - վարձատրութեան արժանի

պաշտօնեաները մոռացութեան
դատապարտել. արդեօք նուազ
բանգէտ էին այս վերջինները քան
սոյն բարեբաղդ օրիորդը - որ բա-
նագող գրչուհի մ'է - և որու
գանկին տրամադիւր չափած են
ամէն անոնք որոնք որ Բուրաստան
անուն մանկական Հանդիսին մէջ
Հայուհի ստորագրութեամբ հրա-
տարակուած տղայական արձակ
բանաստեղծութիւնները, և ա՛հ,
վա՛հ, ա՛խ, ո՛հ, միջարկութիւն-
ներով լի անհամ և անիմաստ ու
տանաւորները կարգաւոր դժբաղ-
դութիւնը ունեցած են : (Թող չը
վշտանայ իւր եռանուն խնկարկուն,
ճշմարտութիւնն է որ կը գրենք) :
Կարծենք թէ անհիմն ենթադրու-
թիւն մը ըրած չենք ըլլար մօտեւ
Ուսումնական խորհուրդի Ազգային
ժողովէն խնդրած վարկին պատ-
ճառը յիշեալ վարժուհիոյ թոշա-
կին արտասովոր յաւելման վերա-
գրելով : Է. Դաստուր մը՝ որու
պաշտօնավարութիւնը հաշտ աչօք
չնկատեր տեղւոյս հասարակու-
թիւնը, այնու զի դասալիք սա-
կաւադ մ'է նա, և տիրող կուսակ-
ցութիւններէ միոյն կրաւորական
գործիք, ինչ պատճառ կայ պա-
հել դպրոցին մէջ այսպիսի խոռ-
վութեան տարր մը : քա՛հ յիշէն
եթէ այս տողերը թշնամական նը-
կատումէ մը թեղադրեալ կը գը-
րենք : Ընդհակառակը անհատա-
պէս անհամակար չըլլալէ զատ այս
անձին, սա ևս կը յաւելունք որ
Կարապետ Էֆենտիի նաւասարդեան
առաջնակարգ ուսուցիչ մ'է, ըստ
որում Երուսաղիմայ ժառանգաւո-
րաց վարժարանին մէջ իւր դպրո-
ցական շրջանը յաջողապէս աւար-
տելէ առաջ Գաղիկոնի Ազգային
թաղային վարժարանին և Սուրբ
Փրկչի ուսումնարանին մէջ փայլուն
քննութիւններ անցուցած է, ինչ-
պէս նաև Նիկիոսիոյ Սուրբ Լու-
սաւորեան վարժարանին մէջ ուշ-
մութեամբ նախնական ուսմանց
շրջանը լրացուցած է, այսու ամե-
նային Նաւասարդեան Էֆենտի
եթէ իւր կրթութեան միացուցած
ըլլար քիչ մը խոհեմութիւն, մենք
այժմ չպիտի ստիպուէինք յորդո-
րել զինքը որ կամուրջ հրաժարե-
լով իւր պաշտօնէն այլու վերսկը-
սէր զայն, քանի որ նոյնին մէջ
բարեբաղդաբար ձեռնհասութիւն
չգտնուի իրեն : Ը. Ինչ կը նշանա-
վէ Մեարդեան վարժարանի բարձ-
րագոյն կարգի ուսանողները չա-
րաչար պատժել, հացէ զրկել, ա-
նօթութենէ մարեցունել և վերջա-
պէս նոյն կարգին դպրոցէն խմբ-
վին հրաժարելուն պատճառ ըլլալ
միայն դաստիարակ ըստ պատրաս-
տած չըլլալու չնչին յանցանքի մը
համար, միջոցեւ օրիորդաց վար-
ժարանի բարձրագոյն կարգի աշա-
կերտութեան մէկ քմահաճոյքին
համարմատ անոնց դասերէն իսկոյն

կը ջնջուի բնական պատմութեան
նման պիտանի առարկայ մը, որով-
հետեւ, օրիորդը դժուարաւ կու-
տանին եղբը զայն : Թ. Ո՛ր տես-
նուած է որ մի ու է հոգաբար-
ձու դասաւանդութեանց պահուն
« Էֆենտի » մամբրով աշակերտաց
գլխուն վերել կային և դժուարին
հարցումներով շփոթէ զանոնք,
իր ձեռքով անոնց կարողութեա-
նը համարմատ նիշեր դնէ, պատժ-
ներ տնօրինէ, եթէ հարուստ է
աշակերտը՝ հացէ զրկէ, իսկ եթէ
աղքատ է՝ նոյնհետեւին դպրոցէն
խալաւ արտաքսէ : Ժ. Ո՛ր օրէնք
կամ քաղաքավարութիւն կը թոյ-
լատէ որ Ուսումնական խորհուր-
դոյ անգամ մը իրաւունք ունե-
նայ ի ներկայութեան աշակերտաց
և այլ պաշտօնէից անլուր կշտա-
բանքներ տեղաւոր հինաւորաց ա-
լեղարք և փորձառու դաստիարա-
կի մը, վասն զի սա որոշեալ ժա-
մէն 5 վայրկեան յապաղած ըլլա-
լու յանցանքը գործած է : ԺԱ.
Լսուած բան է որ Իզմիրի նման
առեւտրաչա՛հ քաղաքի մը մէջ,
ուր գրեթէ բոլոր օտար վարժա-
րաններու մէջ առաջնակարգ կա-
րեւորութիւն տրուած է տաճկե-
րէն լեղուի ուսուցման, մեր դըպ-
րոցներուն մէջ իր բացակայու-
թեամբը փայլի, կամ եթէ երբէք
կաւանդուի՝ այն ալ տգէտ, ան-
կիրթ և շարունակ հիւանդոտ ան-
պիտան դասատուի մը ձեռքով
եւ վերջապէս ինչո՞ւ համար ուս-
մանց ծրագրոյն մէջ նշանակուած
ըլլան գծագրութեան, գեղագրու-
թեան, երաժշտութեան և մարմ-
նամարզութեան նման կարեւոր ա-
ռարկաներ որք կամ բնաւ և կամ
հազիւ երբէք կաւանդուին : Ինչո՞ւ
համար 100է աւելի աշակերտներ
կառավարելու հոգը 13-14 տարու
դպրոցական տղայոց խնամքին
յանձնուի ընդ միշտ, այնպէս որ
աշակերտաց բարեկրնական խառ-
նակութեան շուրջը քառորդ-
ժամուան հեռաւորութենէ մը լը-
սելի կըլլայ : Ինչո՞ւ համար Մա-
մուրեանի նման բեղմնաւոր ուղեղ
մը ի սէր իւր 60-70 մէծիտ ամա-
թոշակին և ի վնաս Ազգային ման-
կրուոյն կրաւորաբար խոնարհի
թանճարմիտ գլխու մը առջև : տե-
ղեն է ըսել որ Մեծ. Մամուրեան
Էֆենտի իւր հրապարակագիր խիստ
օգտակար եղած է բայց իւր դըպ-
րոցական տեսուի միշտ վնասակար
եղած է իւր հայրենակցաց - մա-
նաւանդ ներկայ Ուսումնական
խորհուրդի գիտատորական իշխա-
սութեան ներքեւ - քանի որ թոյլ
է բնաւորութեամբ : Արդ, իրաց
այս ողբալի կացութեան վրայ ձե-
ռնհաս անձանց ուղարկութիւնը
հրաւիրելով իւր հայրենակցաց
դպրոց ծառայութիւն մը մատուցած
ըլլալու գոհունակ համոզմամբ կը
կնքէ իւր խօսքը : Ծ՜նագրութիւն

Մարտի 12 Նոյեմբեր 1887 : — Այս օրը միայն կան տարբերակ և ողորմելի արարածներ . ուստի պէտք չէ զարմանալ երբ տարբորնակ կիրքեր և զղուեցուցիչ իմաստութեամբ լի գրուածներ ի յայտ կուգան : Այս արարածներ շատ անգամ մոռնալով իւրեանց դիրքն ու վիճակ, իւրեանց պարտականութիւնքն և իրաւունքը, կը մատնուին այն աստիճան դժբաղդութեանց և անխախտանքի ստրկութեան մը, որով կամաւ կը կուրաւնան և յակամայ կառաւնորդութիւն ի խորիմորտ խաւարչտիւն և անանջը պետ : Ահա այս ողորմելի արարածոց կարգէն ի մէջ այլոց մատնանիւ եղած են Ս. Յովհաննէս Սասունուր Խանգէթեան մը, Բ. Մուշեղեան . . . Տ. Արարհամ քահանայ մը, Գ. Աղգային Թաղական խորհուրդ մը որք աստիճանաբար իմացուցած և պարզած լինելով իւրեանց մտքի և խելքի հիւանդութեանց աստիճանները, յայտարարեալ ևս ընդունեցին իւրեանց բերնի չափը և ճշմարտութեան անհերքելի փաստերով ջրուեցան իւրեանց ամէն գրուածներ . հոս արժան է յիշել կէտ մը՝ որ անշուշտ չլինելով ընթերցողի ուշադրութեան իմանալով թէ վերջոյ յիշեալ անձինք՝ բոլորն ալ պաշտօնական մարմիններ են, անհաւատարիմ իւրեանց կոչման : Այս անձանց կարգէն այս անգամ ի հրապարակ կիշնէ աղգային գրգռող տաճկաբան դաստաւուն՝ որ նախանձելով իբր թէ վերոյիշեալներու դիրքէն ձեւորուի Շարիֆէ լրագրոյ 738 թիւ թերթին մէջ կերելի Միսնա Տէվլէթեան ստորագրութեամբ, ուր յանդգնած է ջրել 21 երևելի անձանց կողմէ ի դիմաց ժողովրդեան Պատրիարքաւ ընդ զրկուած բոլորովին ճշմարտութեամբ լի հանրագիր մը, և կծու ու բիրտ լեզուով մը կը յեղաջրէ և կը խեղաթիւրէ ամէն ճշմարտութիւններ, որոնք իբր առօրեայ խնդիր հանրածանօթ դարձած են աշխարհի առջև ամէն պարագաներով : Մեք թէն չուղեցինք պատասխանել այդ շարաւրդատ և վայրահալ գրութեան, որոյ իւրաքանչիւր պարբերութեանց ևս արդէն պատասխանուած, և Շահպաղեան և զայլ շատագոյն բոլոր մասերն՝ իւրեանց ամէն պարագաներով պարզուած և հիմնովին ջրուած են ամէն ճշմարտութեամբ, սակայն միւս միւս ընթերցողաց ունեց սրտերն հանդարտեցնելու և այդ յանդուգն տաճկաբանին բերնին չափ մը դնելու համար մի քանի խօսքեր աւելորդ չեմք համարել : Միսնա Տէվլէթեան Մարիսիացի չէ, այլ օտարական մը, ուստի և իրաւունք չունի Մարիսիայու ներկայ խնդրոյն միջամտելու և նորա ազգայնոց ազատ դադալարաց դէմ վայրենաբար մարտնչելու չափ յառաջ գնալու . և եթէ ունի նա իրաւունք մը կամ պարտականութիւն մը աղգային տեսակետով այն ալ պիտի լինի խաղաղութեան և միութեան յորդորներ կարգաւ և յերկոցունց կողմանց հաշտարար միջոց մը բռնել : Ինք որովհետեւ դաստաւուն մի է՝ իւր պաշտօն չներբեր որ այսպիսի խնդիրներու միջամտել լինի և ժողովրդեան մէջ տիրող խռովութեան և կուսակցական ոգւոյն հուրն ևս առաւելար :

Ժարժեղու առիթ տայ . այլ միայն իւր պաշտօնն ճանչնայ և զայն միայն ըստ արժանւոյն կատարելու հոգ տանի, և զայն միայն կը պահանջէ աղգային մանկուոյն շահն : Դանի որ ինք դաստաւուն մի է գրգռողի մը՝ ամօթ չէ՞ միթէ և կը վայելէ՞ որ ելլէ ու գովէ զայն գրգռող և նորա աշակերտներն, որ միայն անկ է ընել այլում աղգայնոց մը կամ օտարական այցելուի մը : Չամախի՞ր միթէ սուտ խօսիլ Մարիսիացիներու առջև ըսելով թէ « Շահպաղեանէն առաջ եկեղեցւոյ մէջ փոխասաց մանուկ չգտնուելով ողորմելի քահանայներն կը կատարէին այդ պարտականութիւնը, և այժմ ինքն Շահպաղեանի գրգռող րոցական աշակերտք առնուելով իր կուսակցի եկեղեցի յաճախելով այդ ամենք օրինաւորութեամբ կը կատարեն » : Արդարեւ մեծ փառք և պատիւ մը է այս Մարիսիայու ժողովրդեան, այլ ինք ինչպէս կըրնայ հաստատել թէ իւր այս պատմածը ճիշդ է : Շահպաղեանի ի Մարիսիա գալն այժմ 3 տարին կը լրանայ, իսկ իւր գալն հազիւ տարի մը . և ինչպէս կրնայ գիտնալ արդեօք նախ քան զՇահպաղեան պատահածներն . դիցուք թէ այնպէս ըլլալ՝ միթէ գերմարդկային պարտականութիւն մը կատարած կը համարուի Շահպաղեան՝ իւր օրով եկեղեցւոյ մէջ օրինաւոր փոխասացներ գտնուելուն առիթով : միթէ չկայ այլուր . թող երթալ վերի թաղ որ իւր քիմն տակն է, և տեսնէ անդ եկեղեցւոյ մէջ փոխասաց մանկանց օրինաւորութիւնը (անոնք Շահպաղեան չունին) կը քամահարեն զայն և խիստ օրինաւորութեամբ կը յիշեն ամենայն Հայոց Հայրապետի անունն) որք միայն 100 տունէ կը բաղկանան և մինչդեռ մեր թաղ 450-300 տունէ կը բաղկանայ, ամօթ չէ՞ միթէ որ գէթ այդ կեղծ ու պատիւ կարգադրութիւնն ալ չլինի ի գոյնս ի պատիւ և ի պարծանս տանն Շահպաղեանի, որովք միայն կուզէ որսալ ռամիլ ու միւս միւս ժողովուրդը . նորա եկեղեցւոյ մէջ կատարած տարբեր տարբեր անշահ ու պաղ կարգադրութիւններն ի քննին առնուած են . առտուն ժամակոյն կիլլէ՞ նախ եկեղեցւոյ զանգակն կը հնչեցնեն և ապա կերթայ Շահպաղեանի սենեակի դուռն հնչեցնելու, « Հայր Ս. ել լուսաւ » եկեղեցւոյ ժամանակ է » ըսելով . քահանայից պատուիրած է որ մինչև ինք գայ՝ ժամերգութիւնը չսկսին : խեղճ քահանայները ի զուր շատ անգամ ժամերգութիւնը կատարէին, և եթէ տակաւին չկարողանար բռնելն ծանրացեալ աչքերն բանալու, և ուշանալ՝ ժամակոյն կրկին կերթար հնչեցնելու իւր դուռն . անդին քահանայք ճարահատալ կսկսէին ժամերգութիւնն, և նա որ չնչին պատճառներ կորոնէր զքահանայս յանդիմանելու, կը պաշար կը գոչէր ամէն տեսակ անվայել խօսքեր ժայթքելով իւր բերնէն նոյն իսկ Ս. եկեղեցւոյ մէջ : Այս բաւական չէր . երբ քահանայք ըստ իւրեանց վաղեմի սովորութեան սոսկաւ կամ այնպէս կը կատարէին որևիցէ արարողութիւններ, որոց շատ անգամ տակնատես եղած են շատ վարդապետներ և եպիսկոպոսներ և նոյն իսկ Տ. Մ. Սրբադան, և ոչ

ինչ խօսած և դիտողութիւն ըրած են, այս վարդապետ առանց ետին առջին նայելու խելքին վրայ . ճը միայն կը հրամայէր ընել տալու, ըսել ուղեւու համար թէ ինք շատ բան գիտէ, և հակառակ եկեղեցւոյ մէջ . ժողովուրդն աւանտես և ականջալուր էր այս ամենուն, այլ ունեք կը տրանջէին և ունեք ալ կարեւորութիւն չէին տար . այժմ չգիտենք թէ արդէն ինչպէս կը վարուի, որովհետեւ թող ըստ օրին՝ կիրակի օրերն այդ և կին հաղիւ կը գտնուին 20 25 հոգի, ահա այս ամէն զեղծմանց սկզբնապատճառն և պատասխանատուն այս ըմբոստ արեղայն է : Իրաց այս վիճակ որոշակի յայտնի ու պարզ է . չեմք մեղադրեր բոլորովին այս ողորմելի դաստաւուն որ տարբեր տարբեր գոյներ տալ կուզէ այս խնդրոյն, որովհետեւ նա տակաւին տղայ է թէ՛ հասուն կով և թէ՛ մորով, նա տակաւին շատ ժամանակի կը կարօտի որ կարողանայ աղգային սոյն փափուկ խնդրոյն առթիւ գաղափար յայտնելու . ներկայիս կուզէինք մի քանի յորդորներ կարգաւ նմա և իւր պարտականութիւններն և իրաւունքն ճանչցնել իւր պաշտօնի նկատմամբ . այլ գիտնալով որ ինք անշուշտ ճանչցած է իւր այս սխալ քայլն և մասամբ իւր խելք ճահարակութիւն մը կզգայ նաև այս խնդրոյ առթիւ հանուր ազգի մէջ յառաջ եկած ցաւալի վիճակին վրայ, որ թէ՛ Պատրիարքարանի և թէ՛ Աղգային Օսմանադուրութեան գոյութեան վտանգ կըստ պատճառ, զանց կընենք տարբեր նիւթերու վրայ խօսին և միացընելով մեր ցաւած սրտի հառաչանքներն հարազատ և աղգասէր սրտերու տաճած զգացմանց հետ վստահ մեր առատագուծ և Օ. գոտափառ ինքնակալ բարեգութ կայսեր առ իւր հաւատարիմ Հայ ազգն տաճած հպատակաբարութեան վրայ, և ազգի մէջ յառաջ գալն անգին կենաց նորին Վեհափառութեան, կը բարեմաղթեմք յերկնից որ անվժար մնան տառապեալ Հայ ազգիս՝ իրաւունքներն և առանձնաշնորհմունքը և պահպանուին նորա թէ՛ եկեղեցական և թէ՛ աղգային օրէնքներն շնորհք և հոգածութեամբ մեր բարեխնամ և հաստատաւոր Ս. Պատրիարք Հօր :

Մարտի 12 Նոյեմբեր 1887 : — Մեծաւ գոհունակութեամբ կը կարդանք ձեր պատուական թերթի Պոսթոնի թղթակցութիւնը մասնաւորապէս այն հատուածները որք ի վեր կը հանեն Պօրտ ընկերութեան գաղտնիքները . ինչպէս գիտէք, այդ ընկերութեան գրաւմով պարտեալ անձինք երեսուն տարին ի վեր Մարտիական մէջ կը գործեն, դիչեր ցորեկ անգագար տքնելով ընտանեաց մէջ զբոստութիւն սերմանելով, աղգային գործոց մէջ մատ խառնելով, փողոցներու մէջ ամբողջ օրերը վիճաբանութեամբ այլոց կրօնք և արարողութիւն ծաղրելով . ի սկզբ բան յաշնոցան 70 տուն չափ հայ ժողովուրդ գողնալ . վերջերս երբ հասու եղան թէ իրենց ընկերութեան բուն նպատակը որ է անհաւատութիւն սերմանել քրիստոնէյի երկեղեցւոյ մէջ, յայտնուեցաւ, և հայք զղուանօք գարշիլ սկսան իրենցմէ, այժմ ևս իրենց հին ձևը փոխելով, մի այլ խորամանկ ընթացք բռնեցին հայ երկրաւորները պատրելու . այս գրութեան հեղինակներն են Թուրմայեան և Ֆիլեան պատուելիները : Իւրաքանչիւր կիրակի և ուրբաթ երեկոյները յայտարարութեամբ կը հրաւիրեն զհայեր ի ժողովարան, և զանազան նուագարաններով կըսկսին միաբերան երգել մեր եկեղեցւոյ երգերը, ինչպէս « Ջարթիք », Առաւօտ լուսոյ, Այսպիսի համեմատ, Նորաստեղծեալ, Փառք ի բարձունս, Հաւատամքը, Լոյս զուարթ եւն շարականները, և ապա կըսկսին քարոզել դրուատելով զհայրապետ եկեղեցւոյ մերոյ, թէ նոքա ընտիր սուրբեր են, երբեք բարեխօսութիւն ընդունած չեն, թէ շատ ետքերը մտած են հայոց եկեղեցւոյ մէջ այն գեղծումներ որք զբողոքական կը բաժանեն հայոց եկեղեցիէն . և ապա կը պարտաւեն հայ կղերը իբրեւ առաքելական սրբութիւն և պարզութիւնը յեկեղեցւոյ ջնջող եւն կըն խօսքեր, որք կարող են ունկեղիւները չլիովեցնել և զիրենք առաջադրեալ թագունն պատակին հասցնել : Եւ որպէս զի ամէն դասու երկտասարդներն և կանայք խաբել յաշնոյն, իրենց քարոզը կը համարեն աղգասիրական կցկտուր խօսքերով, « Կարգանի » Վեհափառութեան սրբութիւնն և ինչպէս ըստ առից իւրեանց Հայ եկեղեցւոյ սրբութիւնն և առաքելականութիւնը Ս. մերիկացւոց ճանչցնել, խեղճ արարածներ, որքա՞նք աղգասիրութիւն ծախել, պոչերնիդ գուրս մնացած է ըստ առաւին, Մարգուանի մէջ տեղի ունեցած այս անցքերուն վրայ Աղգային կեղծոնական Վարդապետն կրօնական պատկառելի ժողովոյ ուշադրութիւնը հրաւիրելով, խօսարհաբար կը խնդրեմք որ մի վախճան տալ հաճի Ամսիոյ վիճակի առաջնորդական խնդրոյն և արժանաւոր բարձրաստիճան եկեղեցական մը զրկել հովուել այս ժողովուրդը և աղատել այլակրօն քարոզաց կողմանէ նիւթուած այս օրինակ գաւերէն :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ Վանէն գրուած է թէ՛ Տ. Արսէն վարդապետ Թօթմախեան և Կիստօյեան մականուամբ երկու տասարդ մի Հէքքեարի մէջ բռնուելու և Վան զրկուելու : — Անգղիոյ մէջ գտնուող պատուաւորական աղգայինք ուղերձով մը ցաւ յայտնել են Ամեն Ս. Պատրիարք Հօր իւր հրաժարման համար : — Կրօնական ժողովն իմանալով որ Իզմիրի գաւառական վարչութիւնը Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյ գերեզմանատան հիւսիսային կողման ոսկերտութիւն հանել և չէնքեր կառուցանել որոշած է, երկու շարաթ յառաջ գրած էր որ չգործադրէ այդ որոշումն : Ի վերջոյ ըսելով որ յիշեալ որոշման գործադրութեան ձեռնարկեալ է, հեռագրեց առ Գեր. Առաջնորդն որ արդիւն է, և եթէ ոչ՝ մեծապէս պատասխանատու պիտի մնայ առաջին եկեղեցւոյ և Աղգային : Արդ կիմանա՞մք թէ տեղական կառավարութիւնն արդէն արդիւն է : Այս պատճառաւ ևս մեծ դժգոհութիւն կայ Իզմիրի պատուաւորական աղգայնոց մէջ ընդգէմ Առաջնորդին և գաւառական վարչութեան :

